

Hommage à Kristina Vlachová

Rafael Institut Praha - 21. říjen 2011

Vážené dámy, vážení pánové,

než začnu chválit dnešní laureátku **Kristinu Vlachovou**, musím se svěřit s anabází, kterou pro mě toto laudatio znamenalo. Někdy na jaře mě tímto úkolem pověřila Monika Žárská a já jsem s radostí neodmítl s nadějí, že do podzimu je daleko. Jaká pošetilost. Začal jsem zjišťovat, jak málo toho o své milé kolegyni, kamarádce a občasně spolupracovnici vím. Jak málo faktů z jejího života znám a přistihl jsem se i při mnoha neznalostech řady opusů z její bohaté tvorby. Kristina totiž používá mimikry a s mnoha věcmi se nesvěřuje nejen novinářům z bulvárních i méně bulvárních plátků, ale ani svým blízkým přátelům, o kterých ví, že ji mají rádi. Dává o sobě vědět svou tvorbou a osobitým šarmem, ale o sobě zpravidla nemluví.

Začal jsem slibně, vyzval jsem objekt mého zájmu, abychom se sešli a trochu mě zasvětila sama laureátka. Stalo se, setkali jsme se. Ale náš hovor se od odpoledne až do půlnoci točil okolo mnoha aktuálních témat, strávili jsme hezký večer, mluvili jsme o České televizi, o FITESu, o ARASu, o ÚSTRU, o slovenském Ústavu paměti národa, o naší spolupráci na několika filmech, o neposlušných dětech, o pořadech, které jeden z nás viděl a druhý nikoliv, dokonce i o politice, ale k účelu našeho setkání jsme se nedostali. Domluvili jsme se, že to napravíme po e-mailu a s tím jsme se rozešli. . .

Kristina používá nejen mimikry, ale občas jí nazývám i „ponornou řekou“. Má mnoho přátel, ke kterým se utíká a mnoho okruhů občanské společnosti ji zve na svá setkání u příležitosti promítání jejích filmů. Proto mi na čas zmizela z obzoru. Přes její „unikání“ jsem se dověděl, že ji čeká udělení Ceny Jana Beneše¹ NFAN². Očekával jsem konečně, že se o Kristině dovím víc, protože pozvaným laudátorem měl být Dr. Vladimír Just. Cena Jana Beneše byla Kristině udělena „**za bohaté scenáristické dílo a zejména za nebojácnou dokumentaristiku posledního dvacetiletí**“. Stalo se tak 8. června 2011 v Ústavu pro studium totalitních režimů (ÚSTR) v Praze na Žižkově u příležitosti semináře o Nápravně výchovném ústavu v Minkovicích u Liberce, který obě organizace uspořádaly spolu s bývalými politickými vězni tohoto komunistického lágru.

---

¹ **Jan Beneš**, československý spisovatel, narozen 26. března 1936 v Praze, v rodině architekta, legionáře, v té době důstojníka z povolání - HŠ ČSA, Studoval Uměleckoprůmyslovou školu, dějiny umění, Právnickou fakultu UK, publikoval povídky, v šedesátých letech vězněn, po propuštění z vězení a okupaci 1970 – 1993 žil v USA, po návratu do České republiky psal články do Českého deníku, Polygonu a Neviditelného psa, vydával knihy, zemřel na Obořišti 1. června 2006.

² Nadační fond angažovaných nestraníků **NFAN** www.nfan.cz pořádá semináře a konference, podporuje vydávání knih a vedle Ceny Jana Beneše uděluje příležitostně Cenu Antonína Švehly (agrární politik, *15.4.1873 - †12.12.1933), Cenu Rudolfa Medka (český básník, prozaik, dramatik a voják, *8.1.1890 (Hradec Králové) - †22.8.1940 (Praha), Cenu Alberta Prouzy (ing. Albert Prouza jeden ze zakladatelů KAN v r. 1968, *20.8.1939 Praha - †25.9.1995 Praha), Cenu Jana Slavíka (historik, *1885 - †1978), Cenu Eduarda Hakena (operní pěvec-basista, *22.3.1910 - †12.1.1996) a Cenu Torzo naděje (r.2009 cena udělena

Na diplomu, který je součástí Ceny Jana Beneše, je uveden citát amerického a českého spisovatele z roku 2004, který je výzvou k zamyšlení pro všechny ty, kteří se zabývají totalitními režimy dvacátého století:

„Ostatně, nebyl komunismus a nacismus shodný nejen co do výčtu spáchaných zločinů, ale neshodoval se také svou snahou popřít civilizaci jako takovou?“

Nad uvedeným citátem jsem se zamýšlel, ale pořád jsem doufal, že se něco podstatného přiučím od zkušeného teatrologa v umění chválit Kristinu.

Daniel Herman, ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů (ÚSTR), přivítal na zahájení vzácného hosta paní Zdeňku Mašínovou, která pro tuto příležitost vážila cestu až z Olomouce, aby Kristině Vlachové mohla osobně blahopřát. Vážená sešlost v přednáškové síni ÚSTR očekávala příchod prof.PhDr.Vladimíra Justa, CSc., který dle slov Dr. Josefa Vláška z vedení Nadačního fondu angažovaných nestraníků příslibil přednést laudatio na počest oslavenkyně. Čekání na laudátora se zúčastnili: Vladimír Hučín, tajemník NFAN, Jiří Gruntorád, Jiří Wolf, spisovatel a politický vězeň, Jiří Wonka, Petr Hauptmann, Bohumil Petrovský, Mgr.Jiří Kubík, PhDr.Olga Bezděková, ing.Pavel Holba, předseda KAN, ing. PhDr. Jan Vodňanský, spisovatel, herec, zpěvák, autor textů písní, novinářka Mgr.Hana Benešová³, Jarmila Cysařová, spisovatelka, členka a historička FITES, Mgr.Monika Žárská, překladatelka a předsedkyně ACAT, pracovníci ÚSTR a mnoho dalších přátel vyznamenané dokumentaristky i vězňů komunistického pracovního tábora v Minkovicích. Ten byl proslulý otrockou prací na šatonech a bestialitou tamních bachařů. V České republice jedno z nejhorších vězení, které si čeští komunisté vymysleli a provozovali.

Nestává se každý den, že by dlouhá léta opomíjená osobitá autorka hraných filmů - a po roce 1989 převážně dokumentárních filmů - byla vyznamenávána. Vzpomeňme prestižní Cenu Andreje Nikolaje Stankoviče z roku 2004 **„za dosavadní filmové dílo, odhalující metastázy všeobecně přetrvávajícího komunistického citění a myšlení“**, či Cenu Trilobit 2006 za filmy Kauza Uherské Hradiště (ČT 2006) a Dračí setba APP 2006), který natáčela mnoho roků ve vlastní produkční společnosti Alma Prague Production. Kristina Vlachová v květnu t.r. obdržela i Zlatou lípu ministra obrany ČR.

8. června 2011 v Ústavu pro studium totalitních režimů za přítomnosti autora se četlo z na Západě vydané samizdatové **„Zprávy Jiřího Wolfa o poměrech v Nápravně výchovném ústavu Minkovice“** z roku 1979. V promítané ukázce z díla Kristiny Vlachové z cyklu Intolerance Televizního studia Brno ČT s názvem „Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu“ z roku 2005 měli přítomní příležitost zažít si až překvapivou aktuálnost jejich filmů. Skvěle tam byly připomenuty i trampoty rodiny spisovatele Jana Beneše s komunistickou StB i polistopadovou policií a justicí. Jan Beneš⁴ je autorem mnoha povídek, románů a novinových článků, ale také autorem námětu, spolu s Neklanem Hejdou i scénáře k televiznímu filmu Dlouhé dopoledne⁵, který v režii Jaroslava Novotného vznikl

³ GREBENÍČKOVO OKO – mimořádný rozhovor s Kristinou Vlachovou v časopise Reflex 23.04.2008 - Text: HANA BENEŠOVÁ

⁴ Jan Beneš byl v roce 2003 mj. i kandidátem na člena Rady ČT navrženým Filmovým a televizním svazem FITES. Pro sněmovnu parlamentu ČR však nebyl dost dobrým, aby mu věnovala pozornost.

⁵ **Dlouhé dopoledne** televizní film (© ČST 1969 – ČT 1991) 55 min. „Čekání na spravedlnost v komunistickém kriminálu.“

v Československé televizi v roce 1969, ale svého uvedení se dočkal až v roce 1991. Jde o jedno z nejlepších děl v žánru televizních inscenací, které dodnes nebylo překonáno.

Zřejmě i proto Kristina Vlachová řekla, že si považuje za čest být laureátem ceny, která nese jméno právě Jana Beneše, kterého osobně znala a velmi si ho váží. Dlouho očekávaný Prof. Vladimír Just se k přednesu laudatia do ÚSTR nakonec nedostavil. Úkorně jsem to nesl zejména já – zase promarněná příležitost. Kristině Vlachové se i tak dostalo upřímných ovací z úst a rukou všech přítomných.

Připomeňme si několik děl z pera Kristiny Vlachové - scénář k hranému filmu režiséra Víta Olmera **Takže ahoj** vyrobenému ve FSB v roce 1969, scénář k filmu **Hra o jablko** režisérky Věry Chytilové, který vznikl v Krátkém filmu Praha v roce 1976 a byl oceněn cenami Stříbrný Hugo v Chicagu 1977, Velká cena Chamrouse, 1997, scénář „**Mezczyzna niepotrzebny**“ s Agnieszkou Holland, režíroval Laco Adamik v roce 1981. Jako již úspěšná a renomovaná scenáristka Kristina Vlachová ve znormalizovaném Československu pracuje v redakci vydávající dětské omalovánky. Po neochotě podepsat Antichartu v roce 1977 nachází uplatnění jako vrátná na studentských kolejích přírodovědecké fakulty ve Wenzigově ulici. A ani tady nezahořkla a svou práci dělá se vši odpovědností, přestože jde o práci, kde nemůže uplatnit svá nadání. Často se zapomíná, že i odchod z tvůrčí profese vynucený normalizací a nesvobodou je čestným a odpovědným krokem tvůrce, který má svědomí.

Po listopadu 1989 vedle krátké anabáze dramaturgyně ve tvůrčí skupině Antonína Máši, která zanikla s privatizací Filmového studia Barrandov, se Kristina Vlachová soustředí na autorskou tvorbu dokumentárních filmů. Téma bolavého vyrovnání se s minulostí přináší jako jedna z prvních dokumentaristů v Československu v době, kdy mnoho ostatních kolegů se ještě vezlo na vlně pohodlnějšího a méně konfliktního sociálního dokumentu, cestopisů, P.R. portrétů celebrit apod. Jen obtížně nachází pochopení u dramaturgie pro svá témata v dobách, kdy z komunistické minulosti se ještě nestal většinový byznys. V Československé a později České televizi přesto vznikají dokumenty „Hovoří Plzeň, Svobodná Plzeň hovoří“, z roku 1990, „Drogová válka?“, 1991, „Jáchymovská stigmata“, 1991, „Řekl jsi ďáblu ne“, 1992, „Pomník Heliodora Píky“, 1993. Věnuje se též reportážím pro pořad TS Jana Šterna Nadoraz. Následují dokumenty „Bez milosti“ (o osudech gen.Heliodora Píky) společně s Majkou Šandovou, 1998, „Zpráva o Králi Šumavy“, 2000, „Začít spolu“, 2001, „Věž smrti“, 2002 — Cena Trilobit FITES a druhá cena na Mezinárodním festivalu v Ústí nad Orlicí, „Dračí setba komunismu“ a „Kauza Uherské Hradiště“, 2006 — Cena Trilobit FITES 2006. Zatím posledním dokumentem Kristiny Vlachové je Poselství Jana Palacha (ČT 2008), na kterém spolupracovala s Ivanem Bielem.

A teď, jak se vlastně snoubí tematické zaměření filmařské práce Kristiny Vlachové s péčí Irene Bloomfield o traumata lidí, kteří přežili druhou světovou válku a bezprecedentní vyvražďování židů? To nám řeknou ti, kteří ji dnes cenu udělí.

Do cely věznice v nejmenovaném krajském městě je převezen odsouzený Josef Koval. Hraje ho skvěle Jaroslav Moučka, bratr Milana Moučky, proslulého šéfa vyšetřovatelů StB z počátku padesátých let. „Kulak“ Koval se zde má druhý den má zúčastnit jednání odvolacího soudu proti nespravedlivému rozsudku. Během čekání na eskortu se seznámíme nejen s nedobrovolnými obyvateli cely, ale i se samotným osudem Josefa Kovala, který si odpykává trest v Jáchymovském lágru, údajně za utajení zemědělské půdy... Režie Jaroslav Novotný. Kamera Alois Nožička.

Před jedenácti dny jsem byl osloven paní doktorkou Helenou Klímovou, abych pomohl s dedikací na diplom. Netuším do této chvíle, jak to nakonec dopadlo, ale prozradil jsem tehdy, kudy se ubíraly mé myšlenky na laudatio Kristině při této příležitosti. Chtěl jsem si vypůjčit a možná i trochu zkomolit několik veršů z písničky Žárovka samotky⁶ Vladimíra Merty, které se mi derou na mysl, když přemýšlím o ing.Mgr. Janě Slánské známější a tvořící pod jménem Kristina Vlachová.

Mám za to, že Kristina by měla dostat cenu **za vytrvalost, nepohodlnost a důslednost v očištění strkání prstíků do ran národního zapomínání**. A za upozorňování na problémy, které její spoluobčané se snaží vytěsnit do nevědomí tvrzením, že "**vymýšlí problém tam, kde prý není. . .**". Zatímco rány jim hnisají vesele dál a celková sepe čeká na příležitost.

Mám za to, že tahle písnička je i o „samotce“, kterou musí překonávat Kristina, když kráčí vzpřímeně po nepohodlné cestě, kterou si odvážně zvolila.

Před několika dny mi Vladimír Merta, nejen architekt, muzikant, básník a sportovec, ale i kolega filmař, při tenisu dal své svolení.

Přejme vyznamenané Kristině Vlachové pevné zdraví a mnoho dalších tvůrčích úspěchů.

Vladimír Merta

Žárovka samotky

Proč zase strkám prstíčky do rány
vymýšlím problém tam, kde prý není
O Štědrém večeru ochutnám banány
Modlím se za děti odsouzených
Nadílka roků balíček měsíců
milión radostí neštěstí jedinců
Kolik je stíhaných? Jsem jedním z nich
co pro vás opsali pár českých knih
Proč ale trestají nebohé děti?
Proč slaví Vánoce bez táty - v pěti
Mlád'átka v pelíšku nespálí holomráz
volal jsem Ježíšku - a přijel Děda Mráz
Do ticha cely zní zvonění okovů
Svědomy vězení...samotek domovů
Změnil se nepřítel - anebo my?
Ráno se probouzím z nejistoty
Co najdu pod stromkem? Dopisy ze tmy
Kdo z nás je svobodný - já ty oni my ?
Tátové ulétli na perutích víry
jsou doma u svých - omilostněni
Koledy zpívají i holé zdi

⁶ http://music.taxoft.cz/y_merta/pisne/pisne.php?soubor=zarovka_samotky.htm&kat=z

⁷ Dtto - Vladimír Merta Žárovka samotky

Bachaři zavření do vězení
Projevy z drátáku - vše jako loni
o mříže bijí vánoční zvony
Kdy se klíč otočí, kdy se co změní?
Kdy přijde Spasitel do vězení?
Někdo je obětí předurčen ke spáse
Kdy a kde? Nevíme... Já či ty? Nezdá se
že by se měnili lidé či dějiny
Ať hodí kamenem kdo z vás je bez viny
Slova se zdráhají vypadnout na stránku
uvázat síly utáhnout vázanku
Betlémská oprátka - hvězdička krásná
Žárovka samoty
holá a jasná

Vladimír Merta 1987

Pozn. ex post:

V následné diskusi pátečního odpoledne v Rafael institutu mi přítel Jan Zeno Dus⁸ vytkl, že jsem v mém laudatio zapomněl na významnou roli Kristiny Vlachové na poli antikomunismu.

Upřesnil jsem v odpovědi, že jsem o Kristině Vlachové hovořil, jako o slušné dámě, které si mimořádně vážím. A být slušným člověkem v mých očích znamená být mj. antinacistou, antirasistou a samozřejmě i antikomunistou, nepřítelem zločinných režimů a příznivcem demokracie. To všechno je Kristina Vlachová, a proto jsem slovo antikomunismus nepoužil, neb se rozumí samo sebou.

Když jsem si vypůjčil citát z písničky Vladimíra Mertý o strkání prstíků do rány, měl jsem obrazně na mysli činnost Kristiny, která vkládá prsty do ran společnosti ne proto, aby působila bolest svým respondentům, divákům, nesváry mezi nimi apod. Naopak, ona zcela ve smyslu preambule Prix Irene, která se definuje jako „účinný a originální přínos k tvorbě míru mezi lidskými skupinami. . . .⁹ ve své tvorbě se ubírá právě tímto směrem. Číní se s vědomím, že budování dobrého se neobejde bez poznání stavu a účinného léčení problémů. Ona se štourá „prstíčkem v našich bolavých ranách“ ne proto, aby nám působila bolest, ale proto, aby co nejúčinněji uvolnila hnis, nechala ho odtékat a přispívá k vyčištění rány, vytváří předpoklad léčení a hojení ran nemocné společnosti.

martin.vadas@gmail.com

---

⁸ <http://www.janzenodus.cz/> Jan Zeno Dus, evangelický farář v důchodu, nar. 1931 v Náchodě, signatář Charty 77 od 25.12.1978, politický vězeň komunistického režimu od května 1986 do června 1987

⁹ http://www.rafaelinstitut.cz/prix_irene.html